

מבוגרים לקויי למידה מצליחים במעגל החיים

עינב ורד

תקציר

"לקות למידה" הוא מונח כללי המתייחס לקבוצה הטרוגנית של הפרעות אובייקטיביות, הבאות לידי ביטוי בקשיים משמעותיים ברכישה או בשימוש ביכולת הקשבה, דיבור, קריאה, כתיבה או מתמטיקה. ההנחה היא, שלקות הלמידה מתקיימת לאורך מעגל החיים כולו, וכי קיים בסיס גנטי לקיום ולהתפתחות הלקות. יחד עם זאת, מידת המשכיותם וחומרתם של הסימפטומים לאורך מעגל החיים, תלויה בשילוב של גורמים גנטיים וסביבתיים. ההתמודדות עם לקות הלמידה מציבה קשיים וגורמי סיכון מרובים, בפני ילדים ומבוגרים, ביניהם כישלונות חוזרים ונשנים, דימוי עצמי נמוך, חוסר ביטחון ותסכול, אשר עשויים להוביל לתיפקודים לקויים בתחומים של לימודים, תעסוקה, יחסי משפחה ויחסים חברתיים. חרף הקשיים המרובים, ישנם מבוגרים לקויי למידה, אשר מצליחים ומצטיינים הרבה מעבר לממוצע בתחומים מקצועיים ואקדמיים. באנשים אלה מתמקדת עבודת מחקר זו. שאלת המחקר המרכזית מבקשת לבחון, כיצד מרואייני המחקר תופסים את הצלחתם, על רקע הקשיים המרובים הנובעים מהיותם לקויי למידה. לשם השגת הבנה מעמיקה של חוויות מרואיינים אלו נבחרה שיטת המחקר האיכותנית. מדגם המחקר הנוכחי כלל 12 אנשים, אשר עברו אבחון מלא על ידי איש מקצוע, ובו נקבע כי הם לקויי למידה. כל המרואיינים עמדו בקריטריונים שהוגדרו מראש של "אנשים מצליחים". קריטריונים אלה התייחסו לרמת השכלה, מקצוע, עיסוק מקצועי ומעמד ציבורי. מאחר שהמטרה היתה ללמוד על הצלחתם של אנשים לקויי למידה מבוגרים, וכן על הדרך שהם עברו עד להשגת הצלחה זו, הוגדר מראש, כי כל המרואיינים יהיו מעל לגיל 35. איסוף הנתונים נעשה באמצעות ראיונות עומק מובנים למחצה, המאפשרים הן למראיין והן למרואיין, חופש וגמישות בפיתוח נושאים ודיאלוג מול משמעויות סובייקטיביות להתנהגויות, לרגשות, לאמונות, לעמדות ולתפיסות עולם. תחומי התוכן של שאלות מדריך הראיון התמקדו בהיבטים הבאים: אילו משמעויות מייחסים המרואיינים להצלחתם? איך נתפסה לקות הלמידה והצלחה בשלבי חיים שונים של מרואייני המחקר? אילו חוויות משמעותיות עברו המרואיינים, כפרטים לקויי למידה, בתהליך בניית הזהות העצמית והמקצועית שלהם? האם יש למרואיינים תכונות ויכולות מיוחדות, שעזרו להם לעצב את זהותם?

בניתוח הראיונות עלו ארבע תמות, אשר מוצגות בפרק הממצאים. שלוש מהתמות מתייחסות למהלך הכרונולוגי של התפתחות האדם לקוי הלמידה המצליח, החל מגיל הילדות, שבו חווים את עצמם המרואיינים כלא מצליחים ולא מוערכים על ידי אחרים בסביבתם, ועד לגיל הבגרות, שבו הם מתראיינים, כאשר הצלחתם ברורה לכל ואינה ניתנת עוד לערעור. התמה הרביעית עוסקת באנשים משמעותיים, אשר ליוו וממשיכים ללוות את המרואיינים לאורך חייהם. ההתייחסות היא, הן לאנשים המשמעותיים אשר העצימו את יכולותיהם של המרואיינים, והן לאנשים אשר שמו דגש ונתנו משקל לחולשותיהם וללקותם. לאלה וגם לאלה משמעות וחשיבות רבה, ביחס להתפתחותם האישית של המרואיינים לאורך חייהם וביחס להצלחתם. ארבע התמות נוגעות למהות החוויה האישית ולהתנהלות של הפרט כלקוי למידה לאורך חייו. מהראיונות עולה, כי תפיסת העצמי של המרואיינים במחקר זה מאופיינת בקטבים ובפערים. לצד כישורים ויכולות בולטות בתחומים מסוימים, הם חווים כישלונות בתחומים אחרים, הנחשבים כבסיסיים וחשובים לחוויית העצמי. ההתנהלות בין הקטבים שזורה ומשפיעה על המרואיינים, לאורך כל מהלך חייהם. כל המרואיינים מודעים לקטבים ולהיותם של הקטבים חלק בלתי נפרד מחייהם. מסיפוריהם עולה תהליך מתמשך, שבו הקטבים ניהלו אותם במשך כל ילדותם וחלק מבגרותם, עד לנקודת המפנה – השלב שבו הם למדו לקבל ולנהל את הקטבים, לקבל את עצמם כפי שהם, על יכולותיהם וחולשותיהם, ועל ידי כך לצמצם את הקונפליקט הפנימי ולהפוך אותו לכוח מניע בדרך להצלחה.

הפערים בין תחומי יכולת מחד לתחומי חוסר יכולת מאידך, נוטים לעצב נרטיב המלווה את הפרט לאורך חייו. נרטיב זה תורם בכך, שהוא מעצב חשיבה ייחודית, שונה ויצירתית. זו שזורה לאורך סיפוריהם של המרואיינים, צובעת אותם ומתוארת היטב בציטוטים המובאים על ידם. ניתן להבחין, כיצד שונות זו נתפסת ע"י המרואיינים באופנים שונים בתקופות חיים שונות. בעוד שבגיל הילדות וההתבגרות נתפסת שונות זו כמכשול וכחריגות שיש להתגבר עליה, בכדי להצליח, בתקופת ההתבגרות היא מטלטלת את האדם לקוי הלמידה ומכריחה אותו לנקוט עמדה ברורה ביחס אליה. בעת עריכת הראיונות, בבגרותם, רבים מהמרואיינים תופסים את השונות שלהם כיתרון וכייחודיות הכרחית להמשך הצלחתם. עם זאת ניתן להבחין, כי הרוב מסוגלים להביא את הייחודיות שלהם לידי ביטוי באופן מלא ומוחצן, רק לאחר שהוכיחו את עצמם גם בזרם המרכזי, תוך הליכה בתלם, כאשר הצלחתם כבר ברורה לכל ואין עליה עוד עוררין.

פרק הדיון דן בהרחבה בתהליך שעברו המרואיינים במעגל חייהם, במעבר מכישלון להצלחה, כאשר אישיותם בהווה מורכבת מכלל החוויות שצברו. לקות הלמידה, המתקיימת לאורך כל מעגל החיים, מבנה את ייחודיות האישיות, כשהצלחה מתקיימת בכפיפה אחת עם

הלקות. בפרק הדיון מנותחת תפיסת העצמי, האישיות וכלל החיים של המרואיינים, באמצעות שתי גישות תיאורטיות: הגישה הנרטיבית והתיאוריה העוסקת בחוסן של הפרט (Resilience). הגישה הנרטיבית רלוונטית לעבודת מחקר זו, מאחר שהמטרה היא לבחון את ההשקפות הסובייקטיביות של המרואיינים ביחס לעצמם ולחיהם. על פי גישה זו, הסיפורים שאותם אנשים מספרים מהווים חלונות, אשר דרכם ניתן להתבונן באופן שבו הם רואים את חייהם. התיאוריה העוסקת בחוסן של הפרט בוחנת, כיצד אנשים מסוימים, יוצאי דופן, משיגים הצלחות בחייהם, חרף נסיבות חיים קשות ומכשולים העומדים בפניהם, בתנאים אשר על פי רוב מונעים מאנשים להצליח.